

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 19

Засновано у 2015 році

Рівне – 2024

УДК 37 : 005.591.61 -66
ББК 74.200

Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 19.Том.2. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2024. 264 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Павелків Катерина Миколаївна**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena (Андрощук І. М.), доктор габлітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогіки Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

Вихруш А. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Грицай Н. Б., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Кобилянський О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки Вінницького національного технічного університету;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Національного університету харчових технологій;

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельничук І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Інноватика у вихованні. Випуск 19. Том 2. 2024.

Пелех Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Pobirchenko Natalia (Побірченко Н. С.), доктор габлітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Савчук Б. П., доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габлітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

SirojC Zdzislaw (Сіройц Здзіслав), доктор габлітований соціальних наук в галузі педагогіки, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Бричок С. Б., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Skubisz Jolanta (Скубіш Йоланта), кандидат соціальних наук в галузі педагогіки, ад'юнкт відділу педагогіки і психології Академії гуманітарно-економічної в м. Лодзь, член групи соціальної педагогіки в Комітеті педагогічних наук Польської академії наук у Варшаві (Республіка Польща);

Останчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шадюк О. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus International: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Упорядники: проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.
Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 5 від 14 травня 2024 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2024

ЗМІСТ

Біда О., Чичук А., Кучай Т. Професійно-педагогічна підготовка учителів у педагогічних училищах у період повоєнної відбудови освіти (40-90-ті роки ХХ століття).....	6
Місечко О. Розвиток читацької грамотності студентів немовних спеціальностей на матеріалі професійно-орієнтованих іншомовних текстів...	15
Пантюк Т., Ревть А. Дитиноцентризм виховання у творчості письменників Закарпаття (20–30-х рр. ХХ ст.).....	28
Пустовіт Г., Баліка Л., Петренко І. Теоретичні конструкти професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічному коледжі як заклади фахової передвищої освіти.....	37
Rudenko N., Rudenko W. Specyfika tożsamości etnicznej przyszłych pedagogów i logopedów.....	49
Сейко Н. Духовна освіта на Волині у ХІХ – на початку ХХ століття у контексті теорії етноконфесійної дифузії.....	60
Федяєва В., Шалівська Ю. Народно-педагогічна складова формування художньо-емоційного світу дитини за спадщиною В. Сухомлинського.....	76
Бондар І. Проблемно-пошукова діяльність на уроках історії як засіб формування креативності учнів.....	87
Ветрова І., Потапчук С. Можливості та проблеми реалізації автономії здобувача освіти в онлайн-навчанні.....	96
Вінтоняк О. Досвід діяльності педагогічних коледжів США крізь призму розвитку закладів фахової передвищої освіти в Україні.....	106
Grytsyk N., Cherevko I. Navigating English language teaching through lexical approach: holistic perspective.....	119
Левчук І. Духовно-просвітницька, соціально-меценатська діяльність провідних діячів православних братств Волині (другої половини ХІХ – початку ХХ століття) у становленні та збереженні духовно-моральних традицій виховання.....	130
Нестерук С., Синевич Б. Наративний аналіз як інтерпретація розповіді: методичний коментар.....	143
Поліщук І., Бричок С. Аналіз особливостей наукової школи Т. Д. Дем'янюк.....	153
Стельмашук Ж. Емоційно-етична компетентність вчителя початкової школи як психолого-педагогічна проблема.....	163
Триндюк В., Мартинюк А., Лобанова С. Мотивація здобувачів до вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти.....	171
Шадюк О. Подолання тривожності у дітей раннього віку під час повітряної тривоги.....	183
Шурин О., Симонович Н. Особливості дизайн-освіти у системі технологічної освітньої галузі.....	192
Ясногурська Л., Мічуда Н., Масло І. Рефлексивна діяльність та її організація при вивченні іноземної мови.....	200
Доробки молодих науковців	
Даньшин М. Феномен «лідерства» в психолого-педагогічній науці: теоретичний аналіз.....	207
Демчук В. Етапи та педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту підлітків у процесі творчої діяльності.....	216

Інноватика у вихованні. Випуск 19. Том 2. 2024.

Піддубник В. Вплив технологічного прогресу та штучних нейронних мереж на процес професійного розвитку композитора.....	226
Попова К. Теоретичні засади реалізації полікультурного підходу в процесі вивчення історії здобувачами загальної середньої освіти.....	233
Шульгач М. Педагогічна діяльність Світлани Максимюк в контексті розвитку кафедри педагогіки Рівненського державного гуманітарного університету.....	242
Рецензії	
Петренко О. Кафедра закладу вищої освіти крізь призму розвитку соціокультурного простору регіону [рец. на кн.: Виткалов С. В. Вища гуманітарна освіта в просторі регіональних культурних практик: історико-прикладний вимір: монографія. Publishing House of RSEC, Poznań, Poland – Рівне : ФОП «Брегін А.Р.», 2024. 867 с., іл.].....	250

УДК 821. 09 (07)

DOI: 10.35619/iiv.v2i19.630

Нестерук Сніжана

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
міжкультурної комунікації, теорії, історії
та методики викладання зарубіжної літератури
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-3766-1713

e-mail: snizhana.nesteruk@rshu.edu.ua

Синевич Братислава

старший викладач кафедри міжкультурної
комунікації, теорії, історії та методики викладання
зарубіжної літератури Рівненського державного
гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна

ORCID: 0009-0002-8142-806X,

e-mail: bratyslava.synevych@rshu.edu.ua

НАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РОЗПОВІДІ: МЕТОДИЧНИЙ КОМЕНТАР

Анотація. У статті окреслено методичні аспекти наративного аналізу художнього тексту як одного з методів дослідження шкільного курсу літератури. Наративний аналіз трактується як міждисциплінарний підхід, увага якого акцентується на розумінні й розкритті шляхів побудови сюжету, створенні атмосфери, інтерпретації оповіді, виборі стилістичних засобів. Дослідження літературного твору здійснюється через такі аспекти, як аналіз елементів сюжету, еволюцію характерів, мотивацію, конфлікти персонажів, розкриття тематичних ліній, символіки, вивчення стилістики для створення впливу на читача, спостереження за порядком подій і психологічним часом, вплив інтерпретації читача на розуміння тексту.

Такий підхід пропонується для ефективного забезпечення глибшого розуміння морально-етичної проблематики творів, актуальної для старшокласників, що сприяє формуванню їх моральних якостей, творчих здібностей та естетичного смаку. Для прикладу репрезентується твір Ф. Дюрренматта «Гостина старої дами» та розглядається особливість наративу моральної відповідальності у трагікомедії. Особливості форм наративу моральної відповідальності розглядаються через дослідження історії походження категорії «відповідальність» з метою простеження процесу трансформації наративу моральної відповідальності у постмодерному творі Ф. Дюрренматта «Гостина старої дами».

Пропонується система запитань для пошукової роботи, яка забезпечить перспективу і потенційну можливість виходу на ключові запитання для розуміння суті морально-етичної проблеми. Наратив моральної відповідальності у трагікомедії інтерпретується як наслідок обраного рішення в ситуації морального вибору, який порушує інтереси інших людей і суспільства та накладає відповідальність на особистість за допомогою гротескного змалювання та парадоксу, поданих під маскою жанру.

Наративний аналіз декларується як універсальний інструмент, що сприяє різноманітним підходам до інтерпретації, дає змогу учителю працювати з художніми текстами з різних точок зору на міждисциплінарному рівні та забезпечувати емоційний, пізнавальний і виховний аспект шкільного аналізу.

Ключові слова: наративний аналіз, мораль, відповідальність, інтеракція, фокалізація, інтертекстуальні елементи.

Постановка проблеми. Уміння та навички аналізу художнього тексту – одна із складних проблем в організації освітнього процесу уроку літератури. Вважаємо, що в межах традиційних підходів до аналізу художнього твору в школі є методичні можливості для ефективної реалізації державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки школярів. Розвиток методики викладання, зокрема й зарубіжної літератури, дає можливість адекватно аналізувати естетичні феномени сучасного мистецтва в галузі літератури. Хоча переважно це питання артикулюється як дискусійне і відкрите.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Літературознавча концепція аналізу літературного твору та адаптація його до умов школи цікавила багатьох науковців-методистів, а саме: Б. Шалагінова, О. Ніколенко, О. Ісаєву, М. Борецького, К. Бабенко, М. Штейнбука, Л. Мірошніченко та інших.

Більшість визнають, що аналізованому нами аспекту не приділяється належна увага. Часопис «Всесвітня література у середніх навчальних закладах України» порушує та обговорює це питання на своїх сторінках. Проте навіть демонстровані конспекти уроків свідчать про відсутність реалізації аналізу з використанням елементів літературознавства. «Тільки твір і його аналіз визначають методику його вивчення (і в жодному випадку не навпаки!), – зазначає провідний методист О. М. Ніколенко (Ніколенко, 2003, с.32)

Докторка філологічних наук, професорка кафедри світової літератури Київського університету імені Бориса Грінченка О. Гальчук предметом розвідки обрала особливості інтертекстуального аналізу трагікомедії Ф. Дюрренматта «Гостина старої дами», розглянула домінуючі і периферійні міжтекстові зв'язки твору (Гальчук, 2022). А відомий автор та упорядник державних стандартів, навчальних програм та шкільних курикулумів, Ю. Ковбасенко вважає, що введення до курикулуму імморальних або морально амбivalentних творів викликає сумнів або вимагає ретельного відпрацювання прогнозованих «незручних» запитань від учнів та методики їхнього викладання (Ковбасенко, 2020, с.14).

Мета статті – окреслити методичні аспекти дослідження художнього тексту, зокрема нарративного аналізу як одного з ключових методів дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою будь-якого аналізу літературного твору виступає його методологія. Поняття «метод» дослідження художнього тексту не має однозначної дефініції, тому варто навести приклади її варіантів. Один з підходів фіксують словники та енциклопедії: у методі вбачають передусім сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння реалій, підпорядкованих розв'язанню конкретного завдання. Доповнює цю тезу думка про те, що теоретична основа методу має функціональний характер, бо формує *теоретичний результат дослідження* як вихідну умову майбутніх студій.

Загальновідомо, що метод також розглядають як спосіб пізнання й перетворення дійсності, шлях до пошукової істини, спосіб організації практичного і теоретичного осмислення об'єктів аналітичного осягнення (В. Діденко), як спосіб досягнення мети, сукупність організованих певним чином прийомів та операцій теоретичного і практичного змісту (О. Никифорова). Різні визначення означають спільні смислові точки перетину і у підсумку моделюють систему принципів, способів організації та побудови теоретичної й практичної дослідницької діяльності, підпорядкованої конкретному науковому завданню, спрямованій на освоєння літературної дійсності, досягнення пізнавальних дослідницьких завдань. Вчення про цю систему називають методологією (від грец. шлях дослідження, спосіб пізнання), яка вивчає весь комплекс явищ, що належать до інструментальної сфери науки й наукової діяльності, їх осмислення і функціонування (Мануйлов, 2001).

Зауважимо лишень, як міждисциплінарна самостійна теоретична дисципліна, методологія складається із сукупності взаємопов'язаних методів, «тобто впорядкованих, повторюваних способів дій», що забезпечують «досягнення певної дослідницької мети у певній сфері явищ» (І. Касперський). Метод також може бути використаний як оптимальний інструмент аналізу лише в одному, а не іншому разі, зумовленому логікою досліджуваних матеріалів філології як об'єктів аналізу і мети дослідницької діяльності. Використаний у літературознавстві як спосіб, прийом або сукупність прийомів аналітичного мислення, він вживається у значенні основних принципів зображення з урахуванням реалій і структурованої митцем іншої дійсності, виявляє типологічну спорідненість творів і національних літератур певного періоду в художній трансформації життя. У літературознавстві, літературній критиці, де панують закони логіки, вживається метод зіставлення матеріалу, аналогії чи контрасту. Виклад матеріалу часто називають описовим методом, зосередженим на емпіричному фіксуванні та документалізуванні досліджуваного об'єкта.

Новітній філолог, зокрема літературознавець, має можливість послуговуватися широким вибором методологій. Найпоширенішим у сучасних літературознавчих роботах є компаративний (порівняльне

літературознавство), а також філологічний, еволюційний (генетичний), біографічний, культурно-історичний, духовно-історичний, міфологічний, екзистенціальний, феноменологічний, психологічний, психоаналітичний, аналітичної психології, структуральний (семіотика), рецептивної естетики, наратології, постструктуралізму, деконструктивізму, інтертекстуальності, феміністичної критики, принципів герменевтики тощо. Зазвичай дослідження не обмежене одним методом. Як правило, обирають домінуючий, доповнюють його суміжними, близькими, емерджентними, або такими, яких потребують умови аналізу та інтерпретації. Однак літературознавство не є єдиною складовою методології шкільного курсу літератури. «І на уроках літератури повинен аналізуватися саме твір як такий – тільки, безумовно, з використанням адекватних методів, і не лише літературознавчих, а й власне тих, що їх використовує методика викладання зарубіжної літератури» (Штейнбук, 2009, с.80).

У літературознавстві останніми роками відбувається переосмислення методологічних й концептуальних засад цієї науки. Знання з методології дає можливість вчителю літератури осмислено обрати методичне рішення, яке допоможе відкрити школяру багатогранний світ художнього твору. Реалізація освітньо-виховних завдань шкільної дисципліни «Зарубіжна література» залежить від пошуку найефективніших шляхів вирішення кола проблем, пов'язаних з методикою викладання та дотична до літературної науки, зокрема до розділів таких, як історія літератури, літературна критика, теорія літератури. Звичайно, з метою збагачення теорії й практики новими ідеями, вчителю необхідно узагальнити методичний досвід минулого та сучасного, проводити самостійні творчі пошуки наукових методів дослідження.

Річ у тім, що наративний аналіз дає можливість розшифрувати та пояснювати суть розповіді, концептуального бачення літературного героя та передбачає оцінку літературної творчості автора, її впливу на читача. Дослідження основних тем соціальних наслідків, закладених в структурі наративу, допомагає простежити соціальну динаміку, змінити світосприйняття, побачити індивідуальний та груповий досвід, адже літературний твір є потужним інструментом комунікації, передачі культури. «Наратологія також усуває крайнощі розуміння специфіки письменства, вироблення уявлень про художньо-комунікативну діяльність як процес, що відбувається на кількох наративних рівнях, при посиленні інтересу до проблем дискурсу, при теоретичному обґрунтуванні розмаїтих оповідних (розповідних) інстанцій» (Гром'як, Ковалів, та Теремко, 2006, с.477).

Наративний аналіз сприймається як міждисциплінарний підхід, увага якого акцентується на розумінні й розкритті шляхів побудови сюжету, створенні атмосфери, інтерпретації оповіді, виборі стилістичних засобів. Дослідження літературного твору як важливого мистецького і культурного феномена відбувається через такі аспекти, як аналіз елементів сюжету, еволюцію характерів, мотивацій, конфліктів персонажів, розкриття тематичних ліній та символіки, вивчення мови та стилістики задля створення впливу на читача,

спостереження за порядком подій і психологічним часом; вплив інтерпретації читача на розуміння тексту. Така логічна послідовність дозволяє сприйняти літературний текст з різних точок зору, виявити смислові та естетичні аспекти, внутрішню структуру та розкрити вплив тексту на свідомість і почуття читача.

Розширити модель наративного підходу допомагає дослідник К. Ріссман, який пропонує акцентувати увагу на тематичному аналізі, тобто увазі до того, що говориться; структурному аналізі – як ведеться розповідь, інтеракційному аналізі – діалозі між оповідачем і слухачем; перформативному параметрі – розгляді комунікативних засобів, жестів, знаків (Riessman, 2005). Такий підхід має свою специфіку, розвиває уміння і навички для вирішення нестандартних завдань, сприяє пошуку нових шляхів розуміння літературного твору, однак потребує ґрунтовної підготовки вчителя і учнів, враховуючи вікові особливості учнів. Нам видається, що наративний аналіз є близьким до забезпечення глибшого розуміння морально-етичної проблематики, актуальної для учнів старших класів та сприяє формуванню моральних якостей учнів, творчих здібностей та естетичного смаку.

На практиці це можна репрезентувати драматургічними шедеврами Ф. Дюрренматта. Автор належить до генерації неспокійних, «бурхливих» творців, яким вдалося зруйнувати національний міф про «винятковість» своєї країни, про особливий шлях її розвитку, що мовби гарантує повну, всеосяжну демократію та загальне процвітання. Аналізуючи, до прикладу, трагікомедію «Гостина старої дами» (твір пропонується для додаткового читання, рекомендованою навчальною програмою «Зарубіжна література» для закладів загальної середньої освіти, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698), необхідно розкрити алегорично-моральний сенс сюжету драми, розглянути проблему цінності життя окремої людини, спокутування боргів минулого, права сили у світлі духовного досвіду повоевної Європи, виявити художню своєрідність твору (гротеск, умовність, символіку). Тож маємо змогу розглянути особливості форм наративу моральної відповідальності у п'єсі швейцарського драматурга.

Проблема моральної відповідальності була і залишається однією з найбільш життєво важливих для людини своєю значущістю й складністю. Перед аналізом тексту варто привернути увагу до історії походження, функціонування та особливостей категорії «відповідальність». Історіографію поняття можна розпочати з огляду ідей античних філософів Платона й Аристотеля, котрі розмежовують різні аспекти категорій відповідальності («моральні», «соціальні» й «правові»). Далі наголосити на позиції чеського педагога Я. Коменського (автор виділяє у структурі особистості декілька термінів: «відповідальність», «почуття совісті», «обов'язок»); розповісти про просвітника Ж.-Ж. Руссо, що запроваджує в науковий обіг поняття «відповідального обов'язку особистості»; продемонструвати позицію українського філософа Г. Сковороди, який пропагує ідею «сродної праці», передбачає наявність у особистості сформованої звички відповідальної поведінки, і завершити висновками доктора психологічних наук, члена-

кореспондента Академії педагогічних наук України, Г. Балла, відповідно до уявлень якого внутрішня відповідальність є атрибутом моральної категорії «совість» і виражає прагнення особистості керуватися нормами моралі (Балл, 2005, с.13). Як підсумок екскурсу, можна поміркувати над сенсом цитати, що пропонують автори видання «Морфологія культури: тезаурус»: «... у моралі людина відповідає перед собою, перед іншими, перед суспільством... Людині притаманні свобода вибору, свобода дії, вона здатна обмірковувати, проектувати дії, обирати засоби для досягнення результату, а тому має відповідати за обране, вчинене нею» (Лозовий, 2007, с.232–233). Сформовані фонові знання мають переконати, що моральна відповідальність – це обов'язок виконувати всі зобов'язання як вираз об'єктивної необхідності й закономірності суспільного життя.

Розпочинати безпосередню роботу над нарративним аналізом п'єси Фрідріха Дюрренматта «Гостина старої дами», варто не тільки зі структури твору, його будови, часопросторового континууму, а й наратора. Оскільки постать гомодієгетичного наратора співвіднесена з одним із персонажів сюжету – Клер Цаханасян (Клерхен Вешер), то історія її вигнання з міста сприймається насамперед як нарративна історія, що фіксується через комплекс морально-вербальних практик. Фрагментована оповідь героїні перетворюється у спосіб, що сплітає воедино в часі й просторі розкидані події життя, розповідає стенографію переживань, скорочує дистанцію між драматургом і читачем, переконує у достовірності зображеного й артикулює проблему «загальної провини». Адресатом наративу виступає Іль, позаяк діалогічна природа драматургічного тексту сприяє контекстуалізації понять: «гріх», «межа», «відповідальність», «спокута»; використання ремарок й коментарів ілюструє відвертість думок та намірів гомодієгетичного наратора.

В основі ідейно-моральної концепції трагікомедії швейцарського драматурга – спокутування гріха і порятунок душі ціною життя. Маючи позачасову природу, задум твору виявився співзвучним культурно-історичним реаліям свого часу. Природа класичної трагедії зорієнтована на персональну відповідальність, трагікомедія ж швейцарського драматурга тяжіє до категорії «колективна відповідальність». Драматург зображує абсурдний і гротескний світ, в якому, згідно з концепцією, трагікомедія має не повчати, не відлякувати глядачів, а хвилювати, бентежити, спонукати працювати думку і почуття. З'ясування умов моральної відповідальності показує, що кожний вчинок людини як наслідок обраного рішення в ситуації морального вибору порушує інтереси інших людей і суспільства, набуває певного значення та накладає відповідальність на особистість. Гротескність допомагає показати моральну деградацію суспільства, прикрити жанрологічним підходом.

Вважаємо, що доповнити попередні етапи нарративного аналізу можна за допомогою діаграми Вена, в якій учні систематизують матеріал, розвинути вміння аналізувати й порівнювати різні явища. Тому завдання може звучати так: «Порівняйте гетерономну мораль Клер Цехенасян та кооперативну Альфреда Ілля». Розробник теорії «генетичної епістемології» Жан Піаже, моделюючи концепцію

соціального розвитку психіки, відзначав, що одним з аспектів морального розвитку індивіда виступає перехід від егоцентричної до релятивістської перспективи, від ситуації, в якій людина виступає центром усього світу, до ситуації, коли особа здатна включати в свій світ інших людей і взаємодіяти з ними. З іншого боку, можна використати інтерактивну методику «Прес» для навчання у дискусії та обговорення проблем в загальному колі. Такий метод може будуватися на міні-роздумах, есеях-рефлексіях довкола цитати Клер до Альфреда: «Ти сам обрав свій шлях, а я свій не обирала», і стати підсумком творення результату обговорення, формування висновків.

У процесі роботи важливо зазначити, що наративний підхід передбачає роботу з часо-просторовими елементами. Розлогі авторські ремарки описують не лише топос Гюлена, а й кристалізують внутрішню / зовнішню фокалізацію у п'єсі. Зокрема, пропонуємо віднайти ключові слова, що засвідчують стагнацію міського простору, локально-просторові ознаки занепаду в розлогій ремарці з першої дії: «Поки підіймається завіса – станційний дзвінок. Потім напис: Гюлен. Певне ж, містечко, що ледь позначене в глибині: зруйноване, занепале. Будинок станції також занепалий, залежно від країни – з відгородженим пероном чи ні. Наддертий розклад потягів на стіні, заіржавілий семафор, двері з написом «Вхід заборонений». Далі, посередині, розбита дорога до станції. Вона також ледь позначена. Ліворуч – будка: гола, без вікон, череп'яний дах, пошарпані плакати на стінах. Зліва табличка «Для жінок», справа «Для чоловіків»...» (Дюрренматт, 2002, с. 100).

При рецепції трагікомедії варто долучити й аналіз інтертекстуальних елементів (алюзій, ремінісценцій, парафразів, біблійних / античних джерел тощо), що акцентують увагу на соціальній проблематиці та мотивних параметрах п'єси. Адже узагальнений образ містечкової громади презентують символічні постаті Бургомистра, Учителя, Священника, Лікаря, Поліцей.

Аналіз та інтерпретація п'єси Ф. Дюрренматта передбачає пошукову роботу, з чітко висловленою перспективою й потенційною можливістю виходу на ключові запитання, які дадуть можливість охопити значний обсяг матеріалу драматичного твору. Наприклад (окремі питання можуть стати темою учнівського міні-дослідження чи, приміром, карти персонажа):

- Яку атмосферу відтворює довга авторська ремарка на початку першої дії?
- З яким символом асоціюється узагальнений образ громади?
- Яка історія життя Клер Цаханасян?
- Як мешканці містечка ставляться до пропозиції Клер на початку п'єси?
- Автор навмисно створює гротескні контрасти між високоморальним реноме, яким хизуються гюленці, та їхньою реальною безпринципністю? Чого прагне досягти автор?
- Як у другій дії відбувається духовна трансформація суспільства під впливом згубної влади грошей?
- Чому вбивство подається як триумф добра?
- Чому Клер намагається сплатити кожному за гріхи?

- Як Ви оцінюєте непохитне рішення головної дійової особи довести світ до стану розпусти?
- Як сприймається Вами любовна лінія «Клер – Іль» на рівні людських почуттів?
- Простежте розвиток образу Іля у творі?
- Як Ви оцінюєте промову Іля перед смертю? Яка роль Бургомістра в цьому процесі?
- Чому страта відбувається у церкві?
- Які характерні риси сучасної драматургії проявилися у трагікомедії Ф.Дюрренматта «Гостина старої дами»?
- Чи можна ототожнювати відповідальність з покаранням?
- Чи проявляється у п'єсі авторське ставлення до зображуваного?
- Чому Ф. Дюрренматт називає свій твір трагікомедією?
- Чому автор з усіх можливих варіантів обирає найгірший?
- Яке смислове значення в п'єсі набуває художня мова?

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, доходимо висновку, що нарративний аналіз як універсальний інструмент сприяє різноманітним підходам до інтерпретації, дає змогу учителю працювати з художніми текстами з різних точок зору на міждисциплінарному рівні та забезпечувати емоційний, пізнавальний та виховний аспект шкільного аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Ніколенко, О. (2003). Проблеми аналізу художнього твору на уроках зарубіжної літератури. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*, № 3, сс. 31–34.

Гальчук, О. (2022). Особливості інтертекстуального аналізу «Гостини старої дами» Ф. Дюрренматта. *Збірник тез науково-методичних доповідей науково-педагогічної практики*. СС. 37–42. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40998/> (дата звернення 18.05.2024).

Ковбасенко, Ю. (2020) *Формування літературного канону та куррикулуму літературної освіти: світовий досвід і український шлях*. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8285/1/Y_Kovbasenko_VL_10_Curriculum-2.pdf (дата звернення 18.05.2024).

Мануйлов, Є. (2001). *Етика: навч. посібник*. Харків: ХДУ.

Штейнбук, Ф. (2009). *Методика викладання зарубіжної літератури в школі: Навчальний посібник*. 2-е вид., випр. та уточн. Тернопіль: Мандрівець.

Гром'як, Р., Ковалів, Ю., та Теремко, В. ред., (2006). *Літературознавчий словник-довідник*. Київ: ВЦ «Академія», 752с.

Riessman, Catherine Kohler. (2005). Narrative Analysis. In: *Narrative, Memory & Everyday Life*. University of Huddersfield, Huddersfield, pp. 1-7. URL: <http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/4920/> (дата звернення 18.05.2024).

Балл, Г. (2005). Феномен вибору в контексті соціальної поведінки. *Соц.психологія*, 1 (9), сс.3–13.

Лозовий, В., ред., (2007) *Морфологія культури: тезаурус* Харків: Право.

Дюрренматт Ф. (2002). *Гостина старої дами*. Пер. з німецької В. Вовк та Є. Поповича *Вікно в світ*, 1, сс. 99–159.

REFERENCES

Nikolenko, O. (2003). Problemy analizu khudozhnogo tvoruu na urokakh zarubizhnoi literatury [Problems of Analyzing a Work of Fiction at Foreign Literature Lessons]. *Vsesvitnia literatura v serednikh navchalnykh zakladakh Ukrainy*, No 3, ss. 31–34. [in Ukrainian]

Halchuk, O. (2022). Osoblyvosti intertekstualnoho analizu «Hostyny staroi damy» F. Diurenmatta [Peculiarities of the Intertextual Analysis of F. Durenmatt's "The Old Lady's Guest"]. *Zbirnyk tez naukovo-metodychnykh dopovidei naukovo-pedahohichnoi praktyky*. SS. 37-42. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40998/> (data zvernennia 18.05.2024). [in Ukrainian]

Kovbasenko, Yu. (2020) *Formuvannia literaturnoho kanonu ta kurrykulumu literaturnoi osvity: svitovyi dosvid i ukrainskyi shliakh* [Formation of the Literary Canon and the Curriculum of Literary Education: World Experience and the Ukrainian Way]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8285/1/Y_Kovbasenko_VL_10_Curriculum-2.pdf (data zvernennia 18.05.2024). [in Ukrainian]

Manuilov, Ye. (2001). *Etyka: navch. Posibnyk* [Ethics: a Study Guide]. Kharkiv: KhDU. [in Ukrainian]

Shteinbuk, F. (2009). *Metodyka vykladannia zarubizhnoi literatury v shkoli: Navchalnyi posibnyk* [Methods of Teaching Foreign Literature at School: a Study Guide]. 2-e vyd., vypr. ta utochn. Ternopil: Mandrivets. [in Ukrainian]

Hromiak, R., Kovaliv, Yu., ta Teremko, V. red., (2006). *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* [Dictionary of Literary Studies]. Kyiv: VTs «Akademiia», 752 s. [in Ukrainian]

Riessman, Catherine Kohler. (2005). *Narrative Analysis*. In: *Narrative, Memory & Everyday Life*. University of Huddersfield, Huddersfield, pp. 1-7. URL: <http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/4920/> (data zvernennia 18.05.2024).

Ball, H. (2005). *Fenomen vyboru v konteksti sotsialnoi povedinky* [The Phenomenon of Choice in the Context of Social Behavior]. *Sots.psykholohiia*, 1 (9), ss.3–13. [in Ukrainian]

Lozovyi, V., red., (2007). *Morfolohiia kultury: tezaurus* [Morphology of Culture: Thesaurus]. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian]

Diurrenmatt F. (2002). *Hostyna staroi damy* [An Old lady's Party]. Per. z nimetskoї V. Vovk ta Ye. Popovycha *Vikno v svet*, 1, ss. 99–159. [in Ukrainian]

NARRATIVE ANALYSIS AS AN INTERPRETATION OF A STORY: A METHODOLOGICAL COMMENTARY

Snizhana Nesteruk

Candidate of Philology Sciences, Associate Professor at the Intercultural Communication, Theory, History

and Methods of Teaching Foreign Literature Department,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3766-1713,
e-mail: snizhana.nesteruk@rshu.edu.ua

Bretislava Sinevych

Senior Lecture at the Intercultural Communication, Theory, History
and Methods of Teaching Foreign Literature Department,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0009-0002-8142-806X,
e-mail: bratyslava.synevych@rshu.edu.ua

Abstract. A literary text's narrative analysis is one of the research methodologies used in a school literature course, and this article outlines the methodological components of this approach. Interpreted as an interdisciplinary method, narrative analysis aims to comprehend and disclose the processes involved in plot construction, atmosphere creation, story interpretation, and stylistic device selection. Analyzing plot elements, character development, motivation, character conflicts, revealing thematic lines and symbolism, studying stylistics to elicit an emotional response from the reader, tracking the sequence of events and psychological time, and the impact of the reader's interpretation on the comprehension of the text are all examples of how to study a literary work.

This method is suggested as a useful way to guarantee that high school students have a deeper comprehension of the moral and ethical issues of works that are pertinent to them. This helps to shape students' moral characteristics, creative faculties, and aesthetic tastes. The work "The Old Lady's Living Room" by F. Dürrenmatt is used as an illustration, and the peculiarities of the tragicomedy moral responsibility story are discussed. The postmodern work "The Old Lady's Guest Room" by F. Dürrenmatt delves into the evolution of the moral responsibility narrative, analyzing its unique forms and the history of the category «responsibility» inception. It is suggested to use a set of questions for search work that will offer an angle and possibly even a chance to address important issues in order to get to the heart of a moral or ethical dilemma. Tragicomedy uses grotesque portrayal and paradox to present a situation of moral choice that violates the interests of society and other people, thereby imposing moral responsibility on the individual. This interpretation of the tragicomedy narrative of moral responsibility is done so under the umbrella of the genre.

An emotional, cognitive, and educational component of school analysis is provided by narrative analysis, which is hailed as a flexible technique that encourages a variety of interpretation strategies and allows teachers to interact with literary texts from many viewpoints on an interdisciplinary basis.

Key words: narrative analysis, morality, responsibility, interaction, focalization, intertextual elements.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2024 р.

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 19
Том 2.

Упорядники:
проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С.,
доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.

Підписано до друку 14.05.2024 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 16,7. Замовлення №235/2. Наклад 300

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ВРМ-ПОЛІГРАФ
вул. Київська, 36, м. Рівне, 33027;
тел.: 0800 - 33 - 51 - 57

I – 66   **Інноватика у вихованні:** зб. наук. пр. Вип. 19. Том 2. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2024. 264 с.

УДК 37: 005.591.6
ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2024